

Sivas Cumhuriyet University Journal of Sport Sciences

| cuspor.cumhuriyet.edu.tr |

Founded: 2020

Available online, ISSN: 2717-8919

Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

THE RELATIONSHIP OF AGGRESSION WITH HATE AND LOVE IN FOOTBALL FANS

Ercan Polat^{1,a}, Samet Sağ^{2,b*}¹Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye²Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 05/11/2024

Accepted: 26/12/2024

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Sports Science. All rights reserved.

ABSTRACT

Football is not just a sport that brings together millions of people worldwide, but also a phenomenon that creates powerful effects at both social and individual levels. Fans' loyalty to their teams is often shaped by intense emotional reactions and behaviors, making it essential to examine the sociological and psychological dimensions of football. In this context, the main purpose of our study is to examine the levels of aggression, provocation, hatred, and love displayed by football fans towards their teams in terms of demographic characteristics and to reveal the relationship between these variables. A total of 196 football fans, consisting of 114 males (Xage=26.07±7.80) and 82 females (Xage=23.91±19.79), voluntarily participated in the research. Data were collected using a personal information form prepared by the researchers, the Spectator Aggression in Sports Scale and the Love and Hate Scale for Sports Fan. The data were analyzed using descriptive statistics, independent groups test, and Pearson correlation test in SPSS 24.0 program. The results revealed that male fans had statistically significantly higher levels of physical aggression, verbal aggression, provocation, hatred, and love compared to female fans. When examined in terms of tribune experience, fans who attended matches in stadiums showed significantly higher scores in all sub-dimensions compared to those who did not. Regarding fan club membership, individuals who were members of fan clubs demonstrated higher levels of aggression, provocation, and hatred compared to non-members, while also showing higher levels of love towards their teams. When examining the relationship between fandom level and sub-dimensions, it was observed that as the level of fandom increased, levels of aggression, provocation, hatred, and love increased in parallel. Finally, correlation analysis between sub-dimensions showed that physical aggression, verbal aggression, and provocation variables had significant positive relationships with hatred and love. Accordingly, football fandom appears to be a complex phenomenon with strong emotional and behavioral components beyond merely following a sporting event. It is important for sports clubs and authorized institutions to consider these factors while developing strategies to prevent violence and aggression.

Keywords: Football fan, Aggression, Provocation, Hatred, Love

FUTBOL TARAFTARLARINDA SALDIRGANLIĞIN NEFRET VE AŞK ARASINDAKİ İLİŞKİSİ

ÖZ

Futbol, dünya genelinde milyonlarca insanı bir araya getiren, sadece bir spor dalı değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel düzeyde güçlü etkiler yaratan bir olgudur. Taraftarların takımlarına olan bağlılıkları, zaman zaman yoğun duygusal tepkiler ve davranışlarla şekillenmekte olup, bu durum futbolun sosyolojik ve psikolojik boyutlarının incelenmesini önemli hale getirmektedir. Bu bağlamda, çalışmamızın temel amacı, futbol taraftarlarının takımlarına yönelik sergiledikleri saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk düzeylerinin demografik özellikler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Araştırmaya 114 erkek (Xyaş=26,07±7,80) ve 82 kadın (Xyaş=23,91±19,79) olmak üzere toplamda 196 futbol taraftarı gönüllü olarak katılmışlardır. Verilerin elde edilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile Sporda Seyirci Saldırganlığı Ölçeği ve Spor Taraftarı Nefret ve Aşk Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS 24.0 programında tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplar testi ve Pearson korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda erkek taraftarların fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk düzeylerinin kadınlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tribüne gitme deneyimi açısından incelendiğinde, tribüne giden taraftarların tüm alt boyutlarda puanlarının, gitmeyen taraftarlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Dernek üyeliği açısından değerlendirildiğinde, taraftar derneklerine üye olan bireylerin saldırganlık, tahrik ve nefret düzeylerinin üye olmayanlara göre daha yüksek olduğu, aynı zamanda dernek üyelerinin takımlarına yönelik aşk düzeylerinin de diğer taraftarlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Taraftarlık düzeyi ile alt boyutlar arasındaki ilişki incelendiğinde, taraftarlık düzeyi arttıkça saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk düzeylerinin de paralel olarak yükseldiği görülmüştür. Son olarak ölçeklerin alt boyutlar arasındaki korelasyona bakıldığında fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve tahrik değişkenlerinin nefret ve aşk ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, futbol taraftarlığının yalnızca bir spor etkinliğini takip etme davranışının ötesinde, güçlü duygusal ve davranışsal bileşenleri olan karmaşık bir olgu olduğu görülmektedir. Spor kulüpleri ve yetkili kurumların şiddet ve saldırganlığı önlemeye yönelik stratejiler geliştirirken bu faktörleri göz önünde bulundurması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol taraftarı, Saldırganlık, Tahrik, Nefret, Aşk

^a ercihanpolat@hotmail.com

^{id} <https://orcid.org/0000-0002-4892-2616>

^b samettsag@hotmail.com

^{id} <https://orcid.org/0009-0000-2788-860X>

How to Cite: Polat, E., & Sağ, S. (2024). Futbol Taraftarlarında Saldırganlığın Nefret ve Aşk Arasındaki İlişkisi. *Sivas Cumhuriyet University Journal of Sport Sciences*, 5(3):37-45

Giriş

Futbol, fiziksel rekabetin zirveye ulaştığı, heyecan ve aksiyonun dorukta olduğu, yüksek düzeyde kondisyon gerektiren ve takım stratejilerinin hayati öneme sahip olduğu bir spor dalı olarak tanımlanabilir (Karabük ve ark., 1994). Bu spor; etkin iletişim, yoğun konsantrasyon ve disiplinin bir araya gelmesiyle takım çalışmasının doğal bir sonucunu ortaya koyar.

Günümüzde futbol, dünya genelinde büyük bir endüstri haline gelmiş ve bu endüstrinin her bir etkinliği geniş bir kitleyi etkilemektedir (Aktaş ve Mutlu, 2016). Futbol ligleri ve maçlarının takibi söz konusu olduğunda ise seyirci, taraftar ve holigan gibi terimler sıkça kullanılmaktadır; Seyirci, bir spor etkinliğini doğrudan veya televizyon gibi medya araçları aracılığıyla izleyen kişi olarak tanımlanırken (Arslanoğlu, 2005), taraftar terimi belirli bir takımın renklerine gönül vermiş bireyleri ifade eder. Taraftarlar, zaman zaman oyuncu, bazen sermayedar, kimi zaman ise suçlu olarak karşımıza çıkabilmektedir (Çakmak ve Çelik, 2016). Holigan kavramı ise genellikle yıkıcılık, şiddet ve saldırganlık gibi olumsuz çağrışımlarla ilişkilendirilir (Koçer, 2012). Bu çerçevede, futbolun sosyal ve kültürel dinamikleri, farklı aktörlerin etkileşimleri ve bu etkileşimlerin toplumsal yansımaları üzerinden şekillenir.

Bu araştırmada, "taraftar" kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Taraftarlık, temelde bir futbol takımına gönül vermiş bireylerin katılımıyla gerçekleşen bir kent ritüeli olarak tanımlanabilir. Taraftarlar, genellikle takımlarına olan bağlılıklarını ve sevgilerini barışçıl yollarla ifade ederler. Bir futbol derneğine üye olmak, bireylere bir aileye ve bir takıma ait olma duygusu kazandırmakta, mutluluk vermekte ve aynı zamanda sosyal statü sağlamaktadır (Eker, 2010). Ancak, taraftarlık olgusu zaman zaman farklı şekillerde yorumlanabilir. Taraftar ve holigan kavramları sıklıkla karıştırılmakla birlikte, aslında farklı anlamlar taşımaktadır. Taraftar, bir futbol takımına gönül veren, takımına bağlılık gösteren ve bu bağlılığı genellikle barışçıl yollarla ifade eden bireyleri tanımlar. Buna karşın, holigan kavramı daha çok kargaşa, şiddet ve saldırganlık gibi olumsuz özelliklerle ilişkilendirilir (Koçer, 2012). Holiganlar için, taraflar arasındaki rekabet, ülkenin çeşitli politik ve ekonomik sorunlarına kıyasla daha ilgi çekici olabilir (Kuru ve Var, 2009). Onlar için müsabakanın galip ya da mağlup bitmesi önemli olmayıp, asıl amaçları kaos yaratmaktır. Bu nedenle, taraftarlık ve holiganlık arasındaki farkların anlaşılması, futbol kültürünün daha iyi değerlendirilmesine olanak tanır.

Fanatik taraftarlar, takımlarına olan aşırı bağlılıkları nedeniyle, toplum içinde kabul görmek amacıyla hayatlarını dahi takımları için feda etme noktasına gelebilirler (Erkal, Baloğlu ve Baloğlu, 1997). Bu tür nedensiz ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasında, spor müsabakasının mutlak galibiyetini hedefleyen ve bu doğrultuda hareket eden sporcular kadar, bu zihniyetle hareket eden kulüp yönetimi, antrenör ve taraftarların da önemli bir etkisi bulunmaktadır (Yetim, 2000). Bu nedenle,

taraftarlar arasında da zaman zaman saldırgan özellikler gözlemlenebilir.

Saldırganlık, bir bireyin diğerine zarar verme düşüncesine sahip olması olarak tanımlanır ve bu düşüncenin eyleme dönüşmemiş hali dahi saldırganlık olarak değerlendirilebilir. Bu tutum, karşı görüştekilere karşı inandırma veya uzlaştırma çabalarının yerini kaba kuvvete bırakmasına neden olabilir. Saldırgan bireyler, farklı bakış açılarına karşı hoşgörüsüz davranarak, fikirlerini kabul ettirmek için şiddete başvurabilirler. Bireyin sözlü veya fiziksel olarak bir hedefe yönelimi ya da dışardan gelen bir hedefin davranışına engel koyması da saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Adak, 2004).

Saha olayları ve tribün çatışmaları bir yana; gazete, dergi, televizyon ve sosyal medya aracılığıyla taraflar, yaşanan gerilimi nefret boyutuna taşıyacak şekillerde ifade edebilmektedirler (Katırcı ve ark., 2018). Maç sonuçlarına bağlı olarak spor alanlarında görmek istemediğimiz saldırganlık ve şiddet olaylarının kaçınılmaz hale gelmesi, giderek artan bir insan hakları sorunu olarak ciddi bir endişe kaynağıdır (Gökkaya, 2009; Akgül ve Sunay, 2023). Ülkemizde spor sahalarındaki şiddet ve düzensizliği önlemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunların en önemlisi, Türkiye Cumhuriyeti 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliği Önleme Kanunu'dur. Bu kanun, spor müsabakalarında yaşanan şiddet ve düzensizliği önlemeyi amaçlamakta olup, elektronik bilet, şike ve teşvik primi gibi konuları suç olarak tanımlamaktadır.

Sosyologlar, kontrol mekanizmalarının zayıflamasının insanın içgüdüsel saldırganlık eğilimlerini tetiklediğini ve taraftarlık eğilimlerinin bu şiddetin zayıf tarafı olduğunu belirtmektedirler. Seyirci sorunları, spor kültürünün eksikliği, sosyal medyanın yetersiz kamusal bilgi akışı ve çocuk yaşta spor ahlaki ve kültür eğitiminin yetersizliği gibi faktörler, futbol dünyasındaki sorunların birkaç örneğini oluşturmaktadır (Acet, 2005). Bu bağlamda, saldırganlık ve şiddetin önlenmesi için kapsamlı bir spor kültürü ve eğitimi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Saldırganlık ve şiddet konularının ardından, futbol taraftarlarının takımlara karşı hissettikleri karmaşık duygulara odaklanmak önemlidir. Taraftarlar, destekledikleri takımın rakiplerine ve rakip takımın unsurlarına karşı şiddetli nefret duyguları beslerken, aynı zamanda kendi takımlarına ve takımın tüm unsurlarına yönelik yoğun bir aşk duygusunu da içselleştirebilirler (Ward, 2002). Bu zıt duygular, taraftarların kimlik duygusu, rekabet, heyecan, grup psikolojisi ve kişisel deneyimler gibi faktörlerden etkilenerek bir arada var olabilir. Bu dinamik, taraftarların davranışlarını ve sporun sosyal etkilerini anlamada kritik bir rol oynar.

Nefret kavramı, genellikle olumsuz bir duygusal olgu olarak kabul edilir ve bir kişi veya grubun diğer kişi veya gruplara, özellikle de rakip takım taraftarlarına ve o takım ile ilgili her şeye yönelik istikrarlı olumsuz algısı ve aşırı olumsuz davranışları olarak tanımlanabilir (İcekson ve ark., 2021). Nefret duygusuna sahip bireyler, kendilerinden olmayan dış gruplardaki tüm unsurları

benzer olarak algılama eğilimindedir ve bu gruplar ile kendi grupları arasında net bir ayrım yaparlar (Fischer ve ark., 2018).

Literatürde sporda nefret üzerine yapılan araştırmaların genellikle taraftar nefreti üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Icekson ve ark., 2021; Krøvel ve Roksvold, 2012). Özellikle seyirci sporlarında sıkça görülen bir duygu olması nedeniyle taraftar nefreti, araştırma konusu olarak büyük ilgi görmüş ve bu çalışmalar genellikle seyirci sporları üzerine odaklanmıştır (Theodoropoulou, 2007). Taraftar nefreti, bireyin rakip takımın oyuncularına, yöneticilerine ve taraftar kitlesine karşı sergilediği olumsuz tutum ve davranışlar ile beslediği olumsuz duyguların birleşimidir (Grégoire ve ark., 2009). Kişi, rakip takım unsurlarından nefret etmeye başladığında, bu nefretin sonuçları olan şiddet ve saldırganlık davranışlarını gösterme eğilimine girebilir. Bununla birlikte, taraftarlar kendi destekledikleri takıma karşı sadakat ve tutku gibi sevgi/aşk duyguları da beslerler (Ward, 2002).

Taraftar nefreti ve bu duygunun dinamiklerini inceledikten sonra, taraftarların takımlarına karşı besledikleri aşk duygusunu anlamak da önemlidir. Aşk, insanı şiddetli ve aşırı sevgi ile bir varlığa, bir nesneye ya da evrensel bir değere bağlayan gönül bağı olarak tanımlanır. Günümüzde aşkların hızla tüketildiği ve yerine yenilerinin konulduğu bir sistemde, imkânsız, kavuşulamayan ve yılanmış aşkların değeri giderek azalmaktadır (Mika, 2011). Psikoloğlara göre aşk, sevgilinin varlığından mutluluk duymanın, sevginin var olmasından ve sevgilinin yanında olmaktan alınan hazdır; ilişkide olmanın getirdiği doyum ve memnuniyet ise sevginin özüdür.

Platon, aşkı haz ve acının karışımı olarak görmüş ve bu iki kavram üzerinde durmuştur. Platon'un temel ahlak öğretilerine konu olan "mutluluk" ve buna ulaşmada hazın rolü, mutlulukla ilişkisi içinde aşkın yol açtığı ahlaksal sorunlar ve aşkın kendisinin sorgulanışı gibi konular ele alınmıştır (Ünsal, 1997). Bu durum, spor taraftarı olan bireylerin desteklediği takımla arasındaki ilişkiyle de benzerlik göstermektedir (Ward, 2002). Hem aşkta hem de taraftarlıkta haz ve acı iç içe geçmiş durumdadır. Her ikisinde de tutku, bağlılık ve fedakârlık gibi unsurlar ön plandadır.

Taraftar aşkı, desteklediği takıma duyduğu yakınlık, samimiyet, neşe ve özlem duygularının bir birleşimidir. Bu tutkuyla yanıp tutuşan taraftarlar, takımlarını her durumda ve koşulda, sorgusuz sualsiz destekledikleri için, destekledikleri takımlarının başarısı için önemli bir etken olarak ortaya çıkarlar (Shuv-Ami ve ark., 2018).

Bu çalışmanın önemi, futbol taraftarlığının sadece bir spor etkinliğini takip etme davranışının ötesinde, bireylerin duygusal ve davranışsal dünyalarını derinden etkileyen karmaşık bir olgu olduğunu ortaya koymasında yatmaktadır. Futbol, küresel düzeyde milyonlarca insanı etkileyen bir spor dalı olarak, taraftarların takımlara yönelik sergiledikleri tutum ve davranışların anlaşılmasını gerektirir. Ancak, futbol taraftarlarının saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk gibi duygularının nasıl şekillendiği ve bu

duyguların hangi faktörlerle ilişkili olduğu literatürde yeterince ele alınmamıştır. Bu bağlamda, çalışmamız, taraftarların demografik özelliklerine göre saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk düzeylerini inceleyerek, bu duyguların nasıl şekillendiğini ve birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır. İlişkisel tarama modeli, genellikle bir değişkenin üzerinde etkili olabilecek faktörlerle bu değişken arasındaki ilişkileri incelemek için kullanılır. Bu model, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini ve etkileşimlerini analiz etmemize olanak tanır ve böylece karmaşık ilişkileri anlamamıza yardımcı olan etkili bir araçtır (Creswell ve Creswell, 2017).

Araştırma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Yozgat Bozok Üniversitesi'nde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu, üniversitenin çeşitli fakültelerinde eğitim hayatlarına devam eden ve araştırmaya gönüllü katılım sağlamayı kabul eden toplam 196 öğrenciden meydana gelmektedir. Katılımcıların belirlenmesinde, zaman ve maliyet kısıtları göz önünde bulundurularak, olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi, araştırmacının kolaylıkla ulaşabileceği ve çalışmaya katılmaya istekli olan bireylerin seçilmesine olanak tanımaktadır. Örneklem seçiminde, farklı akademik birimlerde öğrenim gören öğrencilere ulaşılmasına özen gösterilmiş, böylece çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak üç farklı ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar:

Kişisel bilgi formu: Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanan formdur. Form içeriğinde; demografik değişken olarak cinsiyet sorusu ile birlikte, spor ve taraftarlık davranışlarını ölçmeye yönelik maç seyretmek için tribüne gitme durumu, taraftar derneğine üyelik durumu ve taraftarlık düzeyi değişkenleri yer almaktadır. Katılımcıların taraftarlık düzeyleri, kendilerini 1 (en düşük) ile 10 (en yüksek) arasında bir ölçekte değerlendirmeleri istenerek ölçülmüştür. Bu değerlendirmede, 1 puan "çok düşük taraftarlık düzeyi"ni, 10 puan ise "çok yüksek taraftarlık düzeyi"ni temsil etmektedir.

Spor Taraftarı Nefret ve Aşk Ölçeği (STANÖ): Spor taraftarlarında nefret ve aşk düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Shuv-Ami ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Özsoy ve Karlı (2022) tarafından yapılmıştır. Ölçek toplam 7 maddeden ve 2 alt boyuttan (nefret, aşk) oluşmaktadır.

Taraftarın, desteklediği takımın ezeli rakibi olan takıma yönelik nefretini içeren ve ilk dört maddeden oluşan "nefret" alt boyutu (Örnek madde: Takımımın ezeli rakibi olan takımdan nefret ederim) ve taraftarın kendi takımına yönelik aşkı içeren ve son üç maddeden oluşan "aşk" alt boyutu (Örnek madde: Takımımı seviyorum) bulunmaktadır. Ölçeğin maddelerinin değerlendirilmesi 5'li Likert tipi derecelendirme ile yapılmıştır (1=Kesinlikle Katılmıyorum; 5=Tamamen Katılıyorum). Ölçeğin Türkçe uyarlaması sürecinde gerçekleştirilen güvenilirlik analizlerinde, iç tutarlılık katsayıları (Cronbach's Alpha) nefret alt boyutu için ,87, aşk alt boyutu için ,84 olarak belirlenmiştir. Mevcut araştırma örneklemini kapsamında yinelenen güvenilirlik analizlerinde ise Cronbach's Alpha değerleri nefret alt boyutu için ,84, aşk alt boyutu için ,80 olarak saptanmıştır. Her iki çalışmada da elde edilen değerler, sosyal bilimler alanında kabul gören güvenilirlik eşik değeri olan ,70 kriterinin üzerinde yer almaktadır (Field, 2009). Bu bulgular, ölçeğin hem uyarlama çalışmasında hem de mevcut araştırmada yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Spor Seyircisi Saldırganlık Ölçeği (SSÖ): Ölçek ilk olarak "Niçin spor seyircisi saldırgan davranıyor?" sorusu temel alınarak Şanlı ve Güçlü (2015) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçüm aracı temel alınarak Güçlü, Polat ve Yıldız (2022) tarafından yeni yapı düzenlenmiştir. Düzenlenen bu yeni yapının ismi "Spor Seyircisi Saldırganlık Ölçeği" olarak değiştirilmiştir. Yeni yapıya göre ölçek toplam 18 madde ve 3 alt boyut olarak (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve tahrik) güncellenmiştir. Ölçeğin ilk yedi maddesini oluşturan Fiziksel saldırganlık alt boyutu; spor paydaşlarına (takım, oyuncu, yönetici, antrenör ve taraftar) yönelik fiziksel saldırganlık ve şiddet içeren davranışları ifade etmektedir. (Örnek madde: Rakip seyirci yanlışlıkla bizim tribün tarafına girdiğinde onunla kavga ederim). Ölçeğin 8-13 maddelerini içeren Sözel saldırganlık alt boyutu; yine sporun içerisindeki süjelere yönelik sözlü davranışları içeren küfür ve hakaret etme eylemlerini tanımlamaktadır (Örnek madde: Amigoların davranışları, beni daha çok küfretmeye yöneltir). Ölçeğin 14-18 maddelerini içeren Tahrik alt boyutu ise; takımla ilgili başarısızlık, yönetici açıklamaları ve medyadaki olumsuz içeriklerin bireyde yarattığı gerilim, öfke ve tahrik duygularını ifade etmektedir. (Örnek madde: Maç öncesi yöneticilerin açıklamaları beni rakip takıma karşı tahrik eder). Ölçeğin maddelerinin değerlendirilmesi 5'li Likert tipi derecelendirme ile yapılmıştır (1=Kesinlikle Katılmıyorum; 5=Tamamen Katılıyorum). Ölçeğin yeni düzenlenmiş formundaki güvenilirlik analizlerinde, iç tutarlılık katsayıları (Cronbach's Alpha) fiziksel saldırganlık alt boyutu için ,93, sözel saldırganlık alt boyutu için ,92 olarak ve tahrik alt boyutu için ,90 olarak belirlenmiştir. Mevcut araştırma örneklemini kapsamında yinelenen güvenilirlik analizlerinde ise Cronbach's Alpha değerleri fiziksel saldırganlık alt boyutu için ,87, sözel saldırganlık alt boyutu için ,83 olarak ve tahrik alt boyutu için ,85 olarak belirlenmiştir. Her iki çalışmada da elde edilen değerler, sosyal bilimler alanında kabul gören güvenilirlik eşik değeri

olan ,70 kriterinin üzerinde yer almaktadır (Field, 2009). Bu bulgular, ölçeğin hem uyarlama çalışmasında hem de mevcut araştırmada yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Verilerin Toplanması/İşlem Yolu

Araştırmanın veri toplama süreci, Google Formlar platformu üzerinden dijital ortamda gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan çevrimiçi form, katılımcılara öncelikle araştırmanın amacını, verilerin nasıl değerlendirileceğini, uyulacak etik ilkeleri ve gönüllü katılım esaslarını açıklayan kapsamlı bir bilgilendirme metni ile başlamaktadır. Ardından, katılımcılara araştırmaya gönüllü olarak katılmaları için gereken bilgilerin detaylı olarak sunulduğu onay formu ve ölçekler sunulmuştur. Ortalama 5-10 dakika süren yanıtlama süreci sonrasında, oluşturulan anket linki öğrenci gruplarına iletilmiş ve katılımcılar bilgisayar ya da akıllı telefonları aracılığıyla forma erişim sağlamışlardır. Veri toplama süreci, 07.06.2024 ile 17.09.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 24 paket programı ile yapılmıştır. Eksik ya da hatalı veri girişi kontrolü yapıldıktan sonra analize alınan verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin -1.5 ve +1.5 aralığında olduğu belirlenmiştir (Çarpıklık 1,239 ile ,048 arasında; basıklık -1.295 ile ,447 arasında değişiklik göstermektedir). Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre +1.5 ile -1.5 aralığındaki verilerin normal dağılım gösterdiği belirtilmektedir. Veriler tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplar t-testi ve Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Cinsiyet, maç seyretmek için tribüne gitme durumu ve taraftar derneğine üyelik durumu değişkenleri iki gruba ayrıldığı için bu değişkenlere göre incelenmesinde bağımsız gruplarda t-testi kullanılmıştır. İlişkisel analizlerde ise Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların cinsiyet, maç seyretmek için tribüne gitme durumu ve taraftar derneğine üyelik durumuna göre ölçek puanları arasındaki farklılıklar ile taraftarlık düzeyi, SSÖ alt boyutları ve STNAÖ alt boyutları arasındaki ilişkilere yönelik analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan bireylerin %41,8'i kadın (n=82), %58,2'si erkek (n=114) katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların %71,4'ü maç seyretmek için tribüne gittiklerini belirtirken, %28,6'sı tribüne gitmediklerini ifade etmiştir. Taraftar derneğine üyelik durumları incelendiğinde, %35,2'sinin üye olduğu, %64,8'inin ise üye olmadığı görülmüştür. Katılımcıların taraftarlık düzeyi ortalaması $6,40 \pm 2,87$ olarak bulunmuştur. Ölçek alt boyutlarının ortalama puanları incelendiğinde; fiziksel saldırganlık $1,80 \pm 1,08$, sözel

saldırıcılık 2,17±1,31, tahrik 2,37±1,37, nefret 2,65±1,22 ve aşk 3,86±1,44 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2'de katılımcıların cinsiyet değişkenine göre fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık, tahrik, nefret ve aşk puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, tüm alt boyutlarda cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Fiziksel saldırıcılık boyutunda erkeklerin ortalaması (\bar{x} =2.23) kadınların ortalamasından (\bar{x} =1.21) anlamlı düzeyde yüksektir. Benzer şekilde, sözel saldırıcılık boyutunda da erkeklerin ortalaması (\bar{x} =2.75) kadınların ortalamasından (\bar{x} =1.38) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Tahrik boyutunda erkeklerin ortalaması (\bar{x} =2.95) kadınların ortalamasından (\bar{x} =1.58) anlamlı düzeyde yüksektir. Nefret boyutunda erkeklerin ortalaması (\bar{x} =3.03) kadınların ortalamasından (\bar{x} =2.11) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Son olarak, aşk boyutunda da erkeklerin ortalaması (\bar{x} =4.16) kadınların ortalamasından (\bar{x} =3.44) anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 3'te katılımcıların tribüne gitme durumlarına göre fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık, tahrik, nefret ve aşk puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçları, tüm alt boyutlarda tribüne gitme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Tribüne giden katılımcıların fiziksel saldırıcılık ortalaması (\bar{x} =2.00), gitmeyenlere (\bar{x} =1.31) göre anlamlı düzeyde yüksektir. Sözel saldırıcılık boyutunda da tribüne gidenlerin ortalaması (\bar{x} =2.45), gitmeyenlere (\bar{x} =1.49) göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde, tahrik boyutunda tribüne gidenlerin ortalaması (\bar{x} =2.70), gitmeyenlere (\bar{x} =1.56) göre anlamlı düzeyde yüksektir. Nefret boyutunda tribüne gidenlerin ortalaması (\bar{x} =2.87), gitmeyenlere (\bar{x} =2.08) göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Aşk boyutunda da tribüne gidenlerin ortalaması (\bar{x} =4.14), gitmeyenlere (\bar{x} =3.16) göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4'te katılımcıların taraftar derneği üyelik durumlarına göre fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık, Tahrik, Nefret ve Aşk puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, tüm alt boyutlarda taraftar derneği üyeliği durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dernek üyesi olan katılımcıların fiziksel saldırıcılık ortalaması (\bar{x} =2.18), üye olmayanlara (\bar{x} =1.60) göre anlamlı düzeyde yüksektir. Sözel saldırıcılık boyutunda da dernek üyelerinin ortalaması (\bar{x} =2.64), üye olmayanlara (\bar{x} =1.92) göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Tahrik boyutunda da dernek üyelerinin ortalaması (\bar{x} =2.79), üye olmayanlara (\bar{x} =2.15) göre anlamlı düzeyde yüksektir. Nefret boyutunda da dernek üyelerinin ortalaması (\bar{x} =3.02), üye olmayanlara (\bar{x} =2.44) göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak aşk boyutunda dernek üyeleri (\bar{x} =3.90) ile üye olmayanlar (\bar{x} =3.83) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 5'te katılımcıların taraftarlık düzeyleri ile fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık, tahrik, nefret ve aşk puanları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, taraftarlık düzeyi ile tüm alt boyutlar arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p<.001$). Taraftarlık düzeyi ile fiziksel saldırıcılık ($r=.354$), sözel saldırıcılık ($r=.393$), tahrik ($r=.427$), nefret ($r=.448$) ve aşk ($r=.453$) arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Tablo 6'da fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık ve tahrik puanlarının nefret ve aşk puanları ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, nefret ve aşk boyutları ile diğer tüm alt boyutlar arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p<.001$). Nefret boyutu ile fiziksel saldırıcılık ($r=.532$), sözel saldırıcılık ($r=.562$) ve tahrik ($r=.607$) arasında orta ve yüksek düzeyde pozitif ilişkiler bulunmuştur. Aşk boyutu ile fiziksel saldırıcılık ($r=.259$), sözel saldırıcılık ($r=.360$) ve tahrik ($r=.445$) arasında ise düşük ve orta düzeyde pozitif ilişkiler saptanmıştır.

		f	%	\bar{x}	S.S	Min.	Maks.
Cinsiyet	Kadın	82	41.8				
	Erkek	114	58.2				
Maç Seyretmek İçin Tribüne Gitme Durumu	Evet	140	71.4				
	Hayır	56	28.6				
Taraftar Derneğine Üyelik Durumu	Evet	69	35.2				
	Hayır	127	64.8				
Taraftarlık Düzeyi				6.40	2.87	1	10
Fiziksel Saldırıcılık				1.80	1.08	1	5
Sözel Saldırıcılık				2.17	1.31	1	5
Tahrik				2.37	1.37	1	5
Nefret				2.65	1.22	1	5
Aşk				3.86	1.44	1	5

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre SSSÖ ve STNAÖ Alt Boyutları Arasındaki Farklar

	Cinsiyet	N	\bar{x}	S.S	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	82	1.21	.59	-8.067	.000**
	Erkek	114	2.23	1.16		
Sözel Saldırganlık	Kadın	82	1.38	.78	-9.041	.000**
	Erkek	114	2.75	1.33		
Tahrik	Kadın	82	1.58	.94	-8.379	.000**
	Erkek	114	2.95	1.34		
Nefret	Kadın	82	2.11	1.15	-5.575	.000**
	Erkek	114	3.03	1.13		
Aşk	Kadın	82	3.44	1.54	-3.429	.001*
	Erkek	114	4.16	1.28		

**p < 0.001 *P< 0.05

Tablo 3. Katılımcıların Tribüne Gitme Durumuna Göre SSSÖ ve STNAÖ Alt Boyutları Arasındaki Farklar

	Tribüne Gitme Durumu	N	\bar{x}	S.S	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Evet	140	2.00	1.12	4.794	.000**
	Hayır	56	1.31	.80		
Sözel Saldırganlık	Evet	140	2.45	1.36	5.816	.000**
	Hayır	56	1.49	.88		
Tahrik	Evet	140	2.70	1.39	6.784	.000**
	Hayır	56	1.56	.88		
Nefret	Evet	140	2.87	1.23	4.586	.000**
	Hayır	56	2.08	1.02		
Aşk	Evet	140	4.14	1.34	4.333	.000**
	Hayır	56	3.16	1.45		

**p < 0.001

Tablo 4. Taraftar Derneği Üyelik Durumuna Göre SSSÖ ve STNAÖ Alt Boyutları Arasındaki Farklar

	Dernek Üyelik Durumu	N	\bar{x}	S.S	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Evet	69	2.18	1.19	3.657	.000**
	Hayır	127	1.60	.97		
Sözel Saldırganlık	Evet	69	2.64	1.39	3.580	.000**
	Hayır	127	1.92	1.20		
Tahrik	Evet	69	2.79	1.43	3.176	.002*
	Hayır	127	2.15	1.28		
Nefret	Evet	69	3.02	1.26	3.239	.001*
	Hayır	127	2.44	1.16		
Aşk	Evet	69	3.90	1.54	.316	.752*
	Hayır	127	3.83	1.38		

**p < 0.001 *P< 0.05

Tablo 5. Katılımcıların Taraftarlık Düzeyi Değişkenleri İle SSSÖ ve STNAÖ Arasındaki İlişkiler

	Taraftarlık Düzeyi	
	n	r
Fiziksel Saldırganlık	196	.354**
Sözel Saldırganlık	196	.393**
Tahrik	196	.427**
Nefret	196	.448**
Aşk	196	.453**

**p < 0.001

Tablo 6. Seyirci Saldırganlığı İle Aşk ve Nefret Arasındaki İlişkiler

	n	Nefret r	Aşk r
Fiziksel Saldırganlık	196	.532**	.259**
Sözel Saldırganlık	196	.562**	.360**
Tahrik	196	.607**	.445**

**p < 0.001

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, futbol taraftarlarının takımlara yönelik sergiledikleri saldırganlık, nefret ve aşk düzeylerinin demografik özellikler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında cinsiyet değişkeni açısından dikkat çekici farklılıklar ortaya koymuştur. Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, tahrik ve nefret düzeylerinde erkek futbol taraftarlarının kadın futbol taraftarlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek puanlar aldığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bu bulgu literatürde birçok çalışma ile paralellik göstermektedir (Havadar ve Kalkavan, 2022; Karataş, 2008). Erkek futbol taraftarlarının yüksek saldırganlık ve nefret düzeylerinin çeşitli nedenleri olabilir. Öncelikle, biyolojik faktörler açısından değerlendirildiğinde, erkeklerdeki yüksek testosteron seviyesinin saldırgan davranışları tetikleyebildiği bilinmektedir (Archer, 2004). Sosyokültürel açıdan bakıldığında ise, erkek çocukların küçük yaşlardan itibaren fiziksel güç ve rekabeti öne çıkaran aktivitelere yönlendirilmesi, bu davranış kalıplarının pekişmesine neden olabilmektedir (Koca, 2006; Kimmel, 2017). Ayrıca, erkeklerin duygularını ifade ederken daha doğrudan ve çatışmacı bir tutum sergilemeleri, sözel saldırganlık düzeylerinin yüksek olmasını açıklayabilir (Ergin, 2013). Çalışmada elde edilen ilginç bulgulardan biri de erkek futbol taraftarlarının aşk düzeylerinin kadın futbol taraftara göre daha yüksek olmasıdır. Bu sonuç, erkeklerin duygusal bağlılık ve romantik ilişkilere verdikleri önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Hatipoğlu, 2011). Toplumsal cinsiyet rolleri ve stereotiplerinin aksine, bu bulgu erkek futbol taraftarlarının duygusal yatırım yapma kapasitelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, özellikle futbol gibi kolektif bir alanda, erkeklerin takımlarına karşı güçlü duygusal bağlar geliştirebildiklerini ortaya koymaktadır.

Bir diğer elde edilen sonuç ise tribün deneyiminin taraftar davranışları üzerindeki etkilerini belirlenmesi ile elde edilmiştir. Tribüne gitme değişkeni açısından tüm alt boyutlarda (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk düzeyleri) istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Tribüne giden futbol taraftarların, tüm bu boyutlarda daha yüksek puanlar aldığı gözlemlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, tribün ortamının taraftar psikolojisi üzerindeki çok yönlü etkilerini ortaya koymaktadır. Tribün atmosferinin yarattığı yoğun duygusal deneyim ve grup dinamikleri, bireylerin saldırganlık eğilimlerini artırabilmektedir (Tiryaki, 2000). Zimbardo'nun (1969) sosyal psikoloji alanında öne sürdüğü teoriye göre, kalabalık ortamlarda görülen bireysel sorumluluk duygusunun azalması, saldırgan davranışların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Araştırmanın ilgi çekici bulgularından biri de tribün deneyiminin taraftarların takımlarına yönelik duygusal bağlarını güçlendirdiğidir. Aktan'ın (2012) çalışmasıyla örtüşen bu sonuç, tribüne giden taraftarların daha yüksek aşk düzeyleri sergilemelerini açıklamaktadır.

Bu durum, tribün ortamının yarattığı aidiyet duygusu ve kolektif kimlik algısıyla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, Doğan'ın (2015) araştırmasında vurguladığı gibi, aynı duygusal yoğunluk rakip takım taraftarlarına yönelik tahrik ve nefret duygularının da artmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Futbol taraftar derneklerine üyeliğin saldırganlık ve duygusal tepkiler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırma sonuçları, önemli bulgular ortaya koymaktadır. Dernek üyesi olan ve olmayan taraftarlar arasında fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, tahrik ve nefret düzeylerinde, dernek üyelerinin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bulgular, Şanlı'nın (2014) kulüp taraftarı seyircilerin saldırganlık ve şiddet düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Dernek üyelerinde gözlemlenen yüksek saldırganlık düzeyleri, sosyal kimlik teorisi çerçevesinde değerlendirilebilir. Turner'ın (1987) belirttiği gibi, grup kimliği ve aidiyet duygusu, bireylerin davranışlarını önemli ölçüde etkilemekte ve grup içinde daha cesur ve saldırgan tepkiler vermelerine yol açabilmektedir. Dernek üyeliği aracılığıyla güçlenen grup kimliği, taraftarların duygusal tepkilerini yoğunlaştırabilmektedir. Mullen'in (1991) çalışmalarında vurguladığı üzere, dernek ortamının rekabetçi yapısı, üyelerin diğer takımlara ve taraftarlara yönelik olumsuz duygularını artırabilmektedir. Bu durum, dernek üyelerinin daha yüksek tahrik ve nefret düzeylerine sahip olmalarını açıklamaktadır. Öte yandan, aşk düzeylerinde dernek üyeliği açısından anlamlı bir farklılık bulunmaması, takıma olan sevginin bireysel bir duygu olarak dernek üyeliğinden bağımsız şekillendiğini göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen korelasyon analizi sonuçları, futbol taraftarlık düzeyi ile çeşitli duygusal ve davranışsal tepkiler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, taraftarlık düzeyinin artmasına paralel olarak fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, tahrik, nefret ve aşk düzeylerinde de artış eğilimi olduğunu göstermektedir. İstatistiksel analizler, taraftarlık düzeyi ile fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık arasında anlamlı pozitif korelasyonlar olduğunu ortaya koymaktadır. Wann'ın (1997) çalışmalarında belirttiği gibi, bu ilişki yoğun taraftar duygularının ve rekabet ortamının saldırgan davranışları tetikleyebileceğini göstermektedir. Taraftarlık düzeyinin artmasıyla birlikte gözlemlenen yüksek tahrik ve nefret düzeyleri, bireylerin rakip takımlara ve onların taraftarlarına yönelik olumsuz duygularının yoğunlaşmasıyla açıklanabilir. Branscombe ve Wann'ın (1991) bulgularıyla örtüşen şekilde, taraftarlık düzeyi ile aşk düzeyi arasındaki pozitif ilişki, bireylerin takımlarına olan bağlılıklarının ve sevgilerinin, taraftarlık düzeyleriyle paralel olarak arttığını göstermektedir. Bu sonuçlar, futbol taraftar kimliğinin duygusal ve davranışsal boyutlarının birbiriyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymakla birlikte, bu ilişkilerin doğasını daha iyi anlamak için ileri araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırma sonuçları, duygusal ve davranışsal tepkiler arasında dikkat çekici ilişkiler ortaya koymaktadır. Korelasyon analizleri, fiziksel saldırganlık ve sözel

saldırıcılık ile nefret arasında güçlü pozitif ilişkiler olduğunu göstermektedir. Berkowitz'in (1993) saldırıcılık teorisiyle uyumlu olan bu bulgu, olumsuz duyguların saldırıcılık davranışlarının önemli bir öncülü olabileceğini desteklemektedir. Çalışmada ortaya çıkan ilginç bulgulardan biri, saldırıcılık türleri ile aşk duygusu arasındaki pozitif korelasyonlardır. Hatfield ve Sprecher'in (1986) duygusal yoğunluk teorisi bu bulguyu açıklamada yardımcı olmaktadır. Bu teoriye göre, bazı bireyler hem olumlu hem de olumsuz duyguları daha yoğun yaşama eğilimindedir. Tahrik düzeyinin hem nefret hem de aşk ile gösterdiği güçlü pozitif korelasyonlar, Zillmann'ın (1988) uyarılma transfer teorisini destekler niteliktedir. Bu teori, yüksek uyarılmışlık düzeyinin mevcut duyguların şiddetini artırabileceğini öne sürmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma futbol taraftarlığının çok boyutlu yapısını gözler önüne sermektedir. Elde edilen bulgular, erkek taraftarların fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık ve nefret düzeylerinin yanı sıra, beklenmedik şekilde aşk düzeylerinin de kadınlara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, toplumsal cinsiyet kalıplarının ötesinde, erkeklerin spor alanında duygusal

bağlar kurma kapasitelerini göstermektedir. Tribüne gitme deneyiminin tüm duygusal ve davranışsal tepkileri güçlendirdiği, özellikle dernek üyesi taraftarların grup kimliği etkisiyle daha yoğun saldırıcılık ve duygusal tepkiler sergilediği tespit edilmiştir. Zimbardo'nun sosyal psikoloji teorileriyle örtüşen bu bulgular, tribün ortamının ve grup dinamiklerinin taraftar davranışları üzerindeki güçlü etkisini doğrulamaktadır.

Sınırlılıklar

Çalışmanın kesitsel bir araştırma olması, taraftarların duygusal ve davranışsal tepkilerinin zaman içerisindeki değişimini inceleme olanağı sunmamaktadır. Ayrıca çalışmada yalnızca nicel yöntem kullanılmış olup, nitel araştırma yöntemlerinin (görüşme, gözlem vb.) de kullanılması taraftarların duygu ve davranışlarının derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlayabilir. Bu sınırlılıkların gelecek çalışmalarda göz önünde bulundurulması, spor taraftarlığı literatürüne daha kapsamlı katkılar sunulmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Acet, M. (2005). Sporda Saldırıcılık ve Şiddet (1. Basım) İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Adak, N. (2004). Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet. *Bilgi Dergisi*, 30(3), 27-38.
- Akgül, K. A., Sunay, H. (2023). Takım Sporları Sporcularının Değerler ve Şiddet Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(2), 758-775.
- Aktan, C. (2012). Spor taraftarlığında aidiyet ve kimlik. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(2), 145-160.
- Aktaş, H. Mutlu, S. (2016). Futbolda Finansal Sürdürülebilirlik Kapsamında "Finansal Fair Play Başa Baş Kuralı" ve Beşiktaş Futbol Kulübü Üzerinde Bir Uygulama. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2):223-256.
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 8(4), 291-322.
- Arsıanoğlu, K. (2005). Futbolun Psikiyatrisi. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. McGraw-Hill.
- Branscombe, N. R., Wann, D. L. (1991). The positive social and self-concept consequences of sports team identification. *Journal of Sport & Social Issues*, 15(2), 115-127.
- Creswell, J. W., Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. England, Sage publications.
- Çakmak, M., Çelik, V. (2016). Football masculinity and violence: case of Nefer fan group. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (54), 299-331.
- Doğan, A. (2015). Spor taraftarlarının psikolojik profili ve şiddet eğilimleri. *Psikiyatri Dergisi*, 26(3), 134-145.
- Eker, G. Ö. (2010). Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş. *Milli Folklor Kültür ve Araştırma Dergisi* 22(85), 174-186.
- Ergin, B. (2013). Cinsiyet ve duygusal ifade tarzları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 87-98.
- Erkal, M. E., Baloğlu, B., Baloğlu, F. (1997). *Ansiklopedik sosyoloji sözlüğü*. Der Yayınları.

- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. New York: Sage Publishing
- Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D., Jasini, A. (2018). Why we hate. *Emotion Review*, 10(4), 309-320.
- Gökkaya, V. B. (2009). Türkiye de Şiddetin kadın sağlığına etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sivas, 10(2), 167-179.
- Grégoire, Y., Tripp, T. M., Legoux, R. (2009). When customer love turns into lasting hate: The effects of relationship strength and time on customer revenge and avoidance. *Journal of marketing*, 73(6), 18-32.
- Güçlü, M., Polat, E., Yıldız, K. (2022). Sporda Seyirci Saldırıcılığı ve Şiddet Ölçeği Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin Yeniden Değerlendirilmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4), 994-1015.
- Hatfield, E., Sprecher, S. (1986). Measuring passionate love in intimate relationships. *Journal of Adolescence*, 9(4), 383-410.
- Hatipoğlu, S. (2011). Romantik ilişkilerde cinsiyet farkları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 75-90.
- Havadar, T., Kalkavan, A. (2022). Amatör Futbolcular, Kayakçılar Ve Salon Sporlarına Katılan Sporcuların Saldırıcılık Düzeylerinin Araştırılması (Kars İli Örneği). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 24-38.
- Icekson, T., Alon, A. T., Shuv-Ami, A., Sela, Y. (2021). The impact of ageing on aggression among sport fans: the mediating role of fan hatred. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 22(4), 780-797.
- Karabük, S., Aşçı, A., Altay, F., Cengiz, R., Hazır, T., Bulca, Y. (1994). Futbol eğitimi 14 yaş ve altı. Ankara: TÜFAV Yayınları.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırıcılık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Katırcı, H., Çalışkan, K., Yüce, A., Büyükkagül, Ü. C. (2018). Futbolda Nefretin Anatomisi: Türk Spor Basınında Nefret Dili. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 1(1), 1-21.
- Kimmel, M. (2017). Erkeklik ve toplumsal cinsiyet rolleri. *Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 24(3), 123-139.

- Koca, C. (2006). Toplumsal cinsiyet ve spor: Erkeklik ve kadınlık. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 15-28.
- Koçer, M. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111-135.
- Krøvel, R., Roksvold, T. (2012). We love to hate each other: Mediated football fan culture. *Nordicom, University of Gothenburg*.
- Kuru, E., Var, L. (2009). Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma Kırşehir İli Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 141-153.
- Mika, E. (2011). Yılanmış aşklardan tüketilen aşklara': 21. yy'da değişen aşk kavramı ve bir inceleme örneği olarak sevgililer günü (Yüksek Lisans Tezi). *Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye*.
- Mullen, B. (1991). Group composition, salience, and cognitive representations: The phenomenology of being in a group. *Journal of Experimental Social Psychology*, 27(4), 297-323.
- Özsoy, A., Karlı, Ü. (2022). Spor taraftarı aşk ve nefret ölçeği ile spor takımı lisanslı ürün satın alma niyeti ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 42-57.
- Shuv-Ami, A., Alon, A. T., Loureiro, S. M. C., Kaufmann, H. R. (2020). A new love-hate scale for sports fans. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 21(3), 543-560.
- Shuv-Ami, A., Papasolomou, I., Vrontis, D. (2018). The antecedents and consequences of Lovemarks: a study of the attitudes and perceptions of football club fans. *Global Business and Economics Review*, 20(5-6), 612-633.
- Şanlı, S., Güçlü, M. (2015). Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği'nin (SESAŞÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. 4. uluslararası bilim, kültür ve spor kongresi kongre kitabı (s.168), 22-26 Mayıs 2015 Ohrid, Makedonya.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.
- Theodoropoulou, V. (2007). 23 The Anti-fan within the fan: Awe and envy in sport fandom. In J. Gray, C. Harrington & C. Sandvoss (Ed.), *Fandom: Identities and communities in a mediated world* (pp. 316-327). New York, USA: New York University Press
- Tiryaki, S. (2000). Spor taraftarlığında saldırganlık ve şiddet. *Spor Bilimleri Dergisi*, 21(1), 89-103.
- Turner, J. C. (1987). A self-categorization theory. In J. C. Turner, M. A. Hogg, P. J. Oakes, S. D. Reicher, M. S. Wetherell (Eds.), **Rediscover*
- Ünsal, F. (1997) Platonda aşk kavramı (Yüksek Lisans Tezi). *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye*.
- Wann, D. L. (1997). *Sport psychology*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Ward, R. E. (2002). Fan violence: Social problem or moral panic?. *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 453-475.
- Yetim, A. (2000). Sporun sosyal görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-72.
- Zillmann, D. (1988). Mood management: Using entertainment to full advantage. In L. Donohew, H. E. Sypher, & E. T. Higgins (Eds.), *Communication, social cognition, and affect* (pp. 147-171). Lawrence Erlbaum Associates.
- Zimbardo, P. G. (1969). The human choice: Individuation, reason, and order versus deindividuation, impulse, and chaos. *Nebraska Symposium on Motivation*, 17, 237-307.